

#1 מאירי ב"ק נה: - אמר המאירי הכונס צאן לדיר והוא שהיה מנהגם כשהיו רוצים לזבל את השדה שהיו מלינים שם את הצאן והיו גודרים סביבות המקום שמכניסים אותן לשם בפצים שלא יתפזרו לכאן ולכאן עד שיזדבל אותו מקום המוקף בצואתם ואחר כך מכניסין אותם למקום אחר ואותו הקף קרוי בלשון תלמוד דיר ואמר שאם נעל בפניהם כראוי והוא דלת שיכול לעמוד ברוח מצויה ויצאה והזיקה בשן ורגל או תולדותיהן פטור

#2 קהלות יעקב ב"ק ס' ב

בדין הסרת שמירה מהמזיק אי הוי כעשיית המזיק להתחייב בתשלומי נזקיו

מהא דחייבה תורה על פתיחת הבור מוכח לכאורה דסילוק השמירה מהמזיק נחשב כעשייתו, ויל"ע לכאן מהא דריש כהנא דתנן נפרכה צלילה או שפרטורה ליסטים פטור וגם הליסטים פטור וכדתנן התם הוליאורה ליסטים ליסטים חייבים אבל כשלא הוליאורה אעפ"י שפרטורה בפני פטורין, ולמה לא נימא דמה שפרן וסילק השמירה

[כשומרת שלא ילא השור] דינו כאילו הוליאורה צידים. ונראה דלק"מ דהא מנאחר צהובי דניו ע"כ צ"ע הכירושלמי דאפי' הוליאורה ליסטים צידים חייבים אלא"כ הוליאור ע"מ לגזלה, וא"כ כשפרטורה בפני ולא גזורה כלל הא לא עדיף מהוליאורה שלא ע"מ לגזלה.

וא"ת הא גופא הקשי דליחייבו ליסטים גם כשלא ע"מ לגזלה כיון שסילקו השמירה מהשור וע"י סילוק השמירה הזיק השור דמ"ש מצור דחייב על הכחזק כצ"ל כצור מחמת סילוק שמירתו, וי"ל דשאינו צור דחייב על עשייתו אפילו אינו שלו דהא חייב על צור צרה"ר דעשאן ככתוב כאילו הוא צרשותו אבל שור אינו חייב אלא משום ממונו דהא אי אפקריי פטור על נזקיו וכדתנן נכסים המיוחדין ע"י דייג ע"כ אלמא דרק משום ממונו חייבה תורה גבי שור, והטעם נראה לכאורה משום דהתם שור לא מחשב מזיק שהרי רשאי להניחו ללכת צרה"ר וכדאמר' צד"ו שור יוכיח שצרשות ורק משום שהוא ממונו חייבתו תורה, אבל צור דקטניו שלא צרשות ושם מזיק עלי חייב על עשייתו וה"ה על סילוק שמירתו שסילוק שמירתו נחשב כעשייתו וצור חייב על עשייתו אעפ"י שאינו ממונו, משא"כ שור שכל חיובו הוא מחמת ממונו.

#3 ס' משמרת החיים א' עמ' קטו

עיי' בקה"י ב"ק ס' ב' שהקשה מדוע חייב בפתיחת בור כיון דסילק השמירה וגרם לבור שיזיק מ"ש מפותח דלת לפני שור ויצא והיזיק דפטור הפותח דהוי רק גרמא, גם בפתיחת הבור נאמר דהוי רק גרמא דגרם לבור שיזיק ויפטר מטעם גרמא בנזיקין פטור ע"ש. וליכא למימר בזה גזה"כ, דניליף מינה דגם בפותח דלת בפני שור דג"כ יחייב. ואם נתפוס כמו שכתבנו לעיל דמשמע דכן סבר ר' חיים הלוי דבפתיחת הבור הוא עושה מזיק דבכיסויו נסתלק ההיזק בודאי לק"מ דבאן הוא עושה מזיק משא"כ התם רק גורם לשור שיזיק, אבל מלתינו אמורה לעיל דאינו כן דבפתיחת הבור הוא רק מסלק השמירה וא"כ קשה מ"ש משור.

ונראה לחלק דגבי שור המזיק חייב מפני ההיזק שעשה ולכן אם הוא רק גרם לכך שיעשה הנזק בזה שפתח הדלת פטור דגרמא בנזיקין פטור, משא"כ גבי בור עיקר החיוב משום דעשה מזיק וזה רק תנאי בתשלומין דחייב רק היכא דנעשה איזה היזק אבל עצם החיוב הוא במה שעשה מזיק ברה"ר ולכן כשהוא פותח הבור בעשיית המזיק הוא עושה בידים שעשה מזיק בפועל בזה שסילק השמירה ואה"נ בעשיית הנזק הוא רק גרמא אבל בעשיית המזיק הוא עשה בידים וכיון דחייב בור הוא משום עשיית המזיק ולא משום הנזק חייב אף על הפתיחה. והקה"י הנ"ל דחק עצמו ליישב וסיים שבע"כ צ"ל שזה גזה"כ דוקא גבי בור דחייב בשביל סילוק שמירה וצ"ע. ולדברינו מוסבר הדבר למה החיוב דוקא בבור.

#4 ים של שלמה ו:ב - מתניתין (נה): נפרצה כותל הדיר בלילה, או שפרצה ליסטים, ויצאה הבהמה, והזיקה, פטור, והך בבא דנפרצה בלילה תני לאשמועינן הא נפרצה ביום חייב. כדדייק בפ"ק (יד). הא ביום חייב, דקלא אית ליה למילתא, ומסתמא כבר ידוע ליה שנפרצה. א"נ לאשמועינן, היכא דנפרצה בלילה. אף שידוע לו שנפרצה, ויצאה הבהמה. אפילו הכי אין לו לטרוח יותר מדאי לחזור אחריה באפילה, וחשיב כאונס, וכן פסק הטור (סימן שצ"ו סעיף ב'). ויראה שמזה נלמוד ה"ה לכל שמירות שנתקלקלו בלילה, שפטור.

#5 ים של שלמה ו:א - הכונס צאן לדיר, (נה): ונעל בפניה כראוי, ויצאה והזיקה, פטור. לא נעל בפניה כראוי. ויצאה והזיקה, חייב. ותני עלה, איזהו כראוי, דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה, זהו כראוי. ולא דוקא ברוח קאמר, אלא בעומד בשמירה בינונית משערין, שאינה מעולה, כדפי' בפרק דו"ה סימן ל"א. וזהו הכלל, כל דבר ששכיח הוי כרוח מצויה. וכל מה שלא יבא לידי היזק אלא ע"י מקרה. הוה כמו רוח שאינה מצויה, ופטור.

מקורות

תפעים, שבעל החצר חייב מדינא דגרמי על נזקי הגנב (וע"כ ברמ"א שנקט לדינא כדעת הרא"ש שפוטור, וכ"כ שם הש"ך (סי"ק כב) ובביאור הגר"א (סי"ק קלא), שאפילו גרמא זה לא נחשב) מ"מ בנידון דין גם לרמ"ה הוא פטור בדיני אדם, דהרי גם אם השכן בעצמו היה צועק על המעוברת ומחמת זה היא היתה מפילה דינו כגרמא בלבד, כמבואר בגמ' ב"ק (צא) גבי מבטרת חבירו, וא"כ כ"ש בנידון דין שהיא לא עשה מעשה מזיק, אלא גרם בשוגג לחתול שיבהיל את המעוברת, שהוא פטור. ורק לגבי מניעת עשיית גדר חייב הרמ"ה, כי שם במניעת הגדר הוא איפשר לגנב לקחת ולהזיק את ממון חבירו, כמו מניעת עשיית גדר שגרמה לגנבים לאסור את התבואה הנדלה לידם מדין כלאי הכרם כמבואר בגמ' ב"ב (ב) שמשם ראיית הרמ"ה. משא"כ בנידון דין החתול לא נגע באשה או בעובר אלא רק גרם שהאשה תבהיל, ומחמת בהלטה גרמה האשה מיתה לעובר. לפיכך בנידון דין גם לרמ"ה לכל היותר דינו כמוזיק בגרמא בלבד.

2. מאחר ואי סגיורת הדלת גרמה לכסוף להפלת העובר, א"כ אפילו שביחס לתשלום ממון פטור השכן (אפילו אם היו דנים בזה"ז תשלומים של דמי ולדות), אולם בדיני נפשות מחמירים ומחייבים לעשות תשובה ראויה גם למי שנהרגו מחמתו אנשים ע"י גרמא רחוקה ביותר. המקור לדין זה הוא מהגמי בסנהדרין (צה). שהקב"ה חייב את דוד בעונש המור מכיון שמחמתו נגרמה מיתה לשאול ובניו ולנוב עיר הכהנים וע"ש. מכאן הוכיח בחשו"י מהרי"ז (סי' קכד) לגבי מקרים נוספים שנגרמה מיתה בצורה עקיפה ביותר, שככל זאת חייב הגורם לעשות תשובה ראויה, ועיין עוד בחשו"י מהר"ם מלובלין (סי' מג-מד). חשו"י נוב"י אור"ח (סי' לד) שעיר תשובה אור"ח (סי' תרכ) ובספרי משפטי התורה (ת"א סי' צח) ועוד.

לפיכך, מאחר וגם עובר נחשב נפש ואסור להרוגו, ומי שהורגו — עובר מהתורה לרוב רבותיו הראשונים על איסור רציחה (ולחלקם האיסור הוא עכ"פ מדרבנן), אע"פ שאין נהרגים על כך (כי אינו נחשב נפש גמורה), לכן חייב השכן לעשות תשובה ראויה על שנגרמה תקלה מחמתו ואבדה נפש מישואל, ומתשמים גלגול חובה ע"י חייב.

סימן עז

חתול שגנב להפלת עובר

שאלה

בבנין משותף השתכנו חתולים בחצר המדרגות וגרמו לבהלה ולפחד רב לנשים ולילדים קטנים. כל השכנים החליטו לחייב בתשלום כל משפחה הדרה בבנין כדי לרכוש קפיץ מיוחד לדלת הכניסה, וכינוניתים עד לקניית הקפיץ והתקנתו התחייב כל דייר לסגור את הדלת היטב. אחד הדיירים שכח לסגור את דלת הכניסה, וכתוצאה מכך נכנס חתול לחצר המדרגות והבהיל אשה מעוברת שעברה שם, ומחמת הבהלה היא הפילה את עוברתה. האם יחייב השכן ששכח לסגור את הדלת בתשלום הנוק, וכיצד משערין זאת?

תשובה

א. השכן שהשאיר את הדלת פתוחה פטור מלשלם על נזקי החתול. י. אולם עליו לעשות תשובה ראויה מכיון שמהמתו נגרמה מיתה לעובר.²

מקורות

1. השכן ששכח לסגור את הדלת דינו לכל היותר כמוזיק בגרמא כמו פותח דלת של רפת ומחמת זה ברחו משם הפרות, שמובואר בגמ' ב"ק (נה): שמששה האדם הפותח נחשב רק לגרמא, וכ"ש בנידון דין שהיה מותר לו לפתוח את דלת הכניסה כדי להכנס לביתו, ופשיעתו הייתה רק בזה שלא סגר את הדלת, יתכן שדבר זה לא נחשב אפילו כמוזיק בגרמא, ואפילו בדיני שמים יהיה השכן פטור מלשלם לבעל האשה את דמי הולדתו. ובפרט שלא התכוון כלל להזיק, ומבואר במאירי שם וכן הוכיח החת"א בב"ק (סי' ד) שאם גרם ע"י גרמא נזק בשוגג — הוא פטור אפילו בדיני שמים וע"ש.

ונראה להוסיף שאפילו לדעת הרמ"ה שהוכח ברמ"א חו"מ (סוף סי' קנה, מד) שסובר לגבי שכן שלא גדר את חצרו וגנב עבר דרך שם ונכנס לדירת שכנו וגנב משם